

Культура 09

09-28-2024

Тиждень #4

Лекція 19:

Різьба по дереву.

(початок – закінчення)

Лекція 20:

Інші роди народного мистецтва

(початок – прозівки 8)

Завдання (з книжки *Українська Культура I*):

Прочитати:

Лекція 20:

Інші роди народного мистецтва

ст. 100-107.

Виконати:

Виконати «Вправа-ідентифікація,» на ст. 106 у книжці *Українська Культура I*.

ІНШІ РОДИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

ТКАЦТВО

Ткацтво поділяється за своїм призначенням на тканини для одягу і декоративні тканини.

- Для одягу тчуть плахти, запаски, фартушки і пояси.
- Для декорації служать ткані рушники, скатерті до стола, килими та ліжники.

Донедавна не було рідкістю мати в хаті верстат для ткання. Кожна сільська дівчина повинна була вміти ткати, адже треба було приготувати посаг нареченої – одяг, рушники тощо.

1. КИЛИМИ

Українське килимарство розвинулось під впливом традицій килимарства серед азійських народів, які колись кочували в степах України (печенігів, половців, татар). Сьогодні велику славу мають килими Полтавщини, Київщини та Гуцульщини (особливо села Косова).

Щодо орнаментатії килимів, простір України можна поділити на дві смуги:

- На Київщині і в Західній Україні (Поділля, Галичина, карпатські регіони) переважають геометричні орнаменти - ромби, спіралі, ламана лінія, зубці, восьмираменна зірка.
- На Східній Україні (Полтавщина, Слобожанщина) домінують рослинні орнаменти - галузки із стилізованими квітами і листям, вазони з квітами, "дерево життя".

2. ВИБІЙКИ (мальованки, димки)

Вибійка - це біле полотно з витисненим на ньому кольоровим орнаментом за допомогою дерев'яних штампів або вальців. На вальцях вирізьблюють орнамент, намащують олійною фарбою і качають по полотні, так щоб багаторазово відбити рисунок. Вибійки уживаються як завіси (фіранки) до вікон, накривала на ліжка, пошивки для подушок, а також фартушки.

Їхня орнаментация різноманітна. Раніше переважали геометричні орнаменти (зірки, кола, трикутники), а новіші більше мають рослинну орнаментацию - дрібні квітки й листки - у сполучі з геометричними зображеннями.

3. ЛІЖНИКИ

Ліжник - це декоративне вовняне покриття постелі (ліжка), що його вживають замість ковдри. Ліжники переважно прикрашені геометричними орнаментами. Найкращими вважаються гуцульські та поліські ліжники.

ГЕРДАНИ та СИЛЯНКИ

Гердани та селянки - це жіночі прикраси на шию. Для селянки беруть кілька ниток або кінських волосків і на них нанизують бісер - малі, круглі і різнокольорові скляні кульки.

Гердани - ширші й мають складніший взір ніж селянки. Їх виготовляють способом, подібним до тkania полотен. Вживають невелику дерев'яну дошку з двома стінками із цвяшками, до них зв'язують нитки і голкою тчуть поміж ними візерунки з бісерів.

Гердани та селянки найбільше поширені в Західній Україні - на Лемківщині, Бойківщині, Гуцульщині, Буковині, Закарпатті та Галичині.

МЕТАЛЕВІ ВИРОБИ

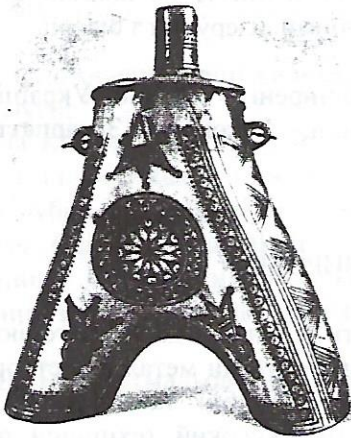
Мистецькі вироби з металю мають в Україні давню історію. Ще давні грецькі поселенці і скити використовували метал для створення предметів мистецької вартости (золоті, срібні та бронзові вази, наручніки, маски, перстені і т.д.). Про високий технічний рівень металевого виробництва в Україні впродовж майже цілого останнього тисячоліття свідчать багато предметів, що дійшли до наших часів. Серед них є хрестики, персні, сережки, посуд (казани) і біжутерія з гарною орнаментацией, дзвони з написами тощо. Металеве виробництво (ливарство) занепало в Україні у 19-ому ст. внаслідок політики російської влади.

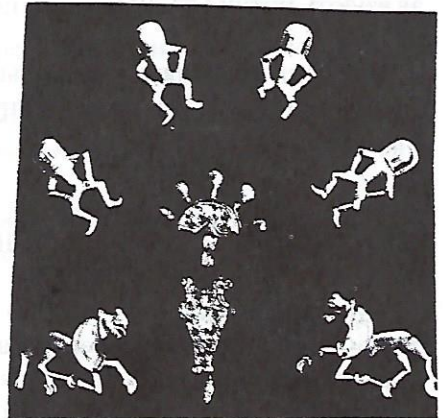
ліжник

кілим

порохівниця з рогу

срібні скитські бляшки

шкіряний пояс

Сьогодні мистецтво обробки металу поширене найбільше на Гуцульщині. Більшість виробів є з міді та латуні. Відомі гуцульські **згарди** (нашийні прикраси з мідяних хрестиків, нанизаних на дротику) і нагрудні хрести.

ВИРОБИ З КОСТІ ТА РОГУ

Такі вироби були відомі ще в старій кам'яній добі. В селі Мізине на Чернігівщині знайдено ікла мамутів, прикрашені меандром з 20,000 рр. тому.

Козаки прикрашували рогом окремі частини своєї зброї: шаблі, порохівниці, гармати. Цей промисл занепав після знищення Січі й зберігся до наших часів ще тільки на Гуцульщині, де зустрічаємо порохівниці з оленього рогу, пишно прикрашені різьбою.

ВИРОБИ ІЗ СКЛА

За княжих часів, а ще більше за Гетьманщини було високо розвинене виробництво скляних предметів (гутництво). У численних гутах виробляли доброякісні скляні миски, келихи, намиста, куманці, всякі фігурки (ведмедиків, баранців, коників, півників) і т. д. Виконання скляних виробів відзеркалювало впливи різних стилів і культур. Скло вживають також для малювання ікон. Ікони, мальовані на склі, особливо популярні на Гуцульщині та Покутті.

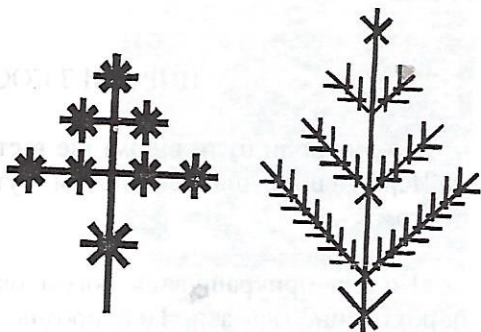
ВИТИНАНКИ

Витинанки - прикраси, вирізані з білого або кольорового паперу. Ними прикрашають хати: їх наклеюють на стіни попід стелею і поміж вікнами, знадвору попід стріхою і т. д. В композиції витинанок входять різnorodні геометричні та рослинні орнаменти. Особливо популярні є букети квітів, дерева з птахами, фігурки тварин і людей і т. п. Найбільш поширені витинанки на Поділлі, Наддніпрянщині і Прикарпатті.

Для витинок характерне симетричне повторення. Вони можуть бути монохромні (одно-кольорові) або багатобарвні. Витинанку збагачують додатковими кольорами накладкою вирізаних елементів один на одному.

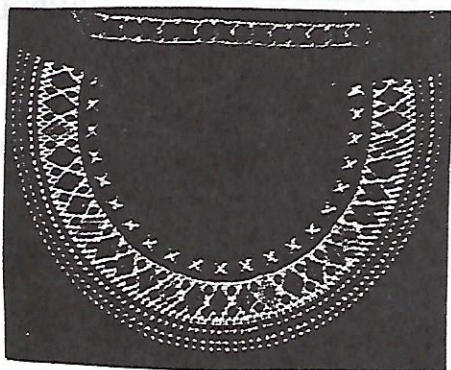
витинанка

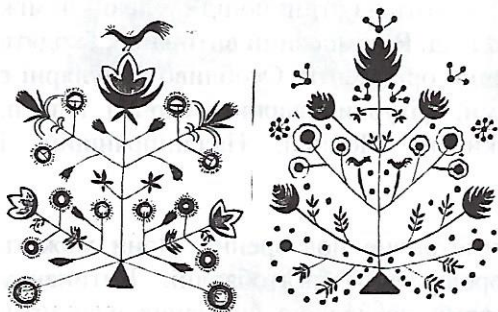
солом'яні хрести

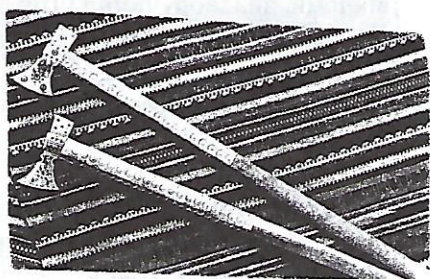
вибійка

гердан

розписи на стіні

топірці (гравіювання по металу)

ПРИКРАСИ З СОЛОМИ

Із соломи виробляють прикраси до вікон: хрестики, які роблять на Богоявлення, та "павуки", що їх вішають на сволюку на Різдво. Вони позначені багатою фантазією; це ціла низка різnorodних сполучень всяких геометричних форм.

НАРОДНИЙ СТИНОПИС

Розписування стін має не тільки естетичну функцію, але й охоронну - проти "нечистих сил". Розмальовували на зовнішніх стінах хати і всередині - навкола вікон і дверей та під стелею (де давали червону стрічку). Зокрема багато розмальовували піч.

Серед орнаментів розпису - листки дерев, букети квітів, птахи й тварини, часто фантастичні і т. д. Усе це стилізоване. Як знаряддя використовуються пірце, пензлі з "котячого хвоста", пальці тощо. Малювали яскравими фарбами так, щоб образки немов світилися на білому тлі.

Найвідоміші центри народного стінопису знаходяться на Центральній Україні, а особливе місце серед них займає село Петриківка на Дніпропетровщині.

Пояснення слів

- барвник - natural dye, coloring matter
- біжутерія - jewelry
- валець - roller
- витинанка - cutout
- витиснений орнамент - imprinted design
- гута - glass factory
- димка /серпанок - printed cloth
- емаль - enamel
- ікло - tusk
- казан - kettle
- келих - chalice
- конопля - hemp
- латунь - brass
- ліжник - bed covering and mohaire comforter
- мідь - copper

намисто - necklace
нанизаний - strung
наручник - bracelet
сережка - earring

Вправа - ідентифікації

гедани
килими
вибійки

вироби з скла
металеві вироби

паперові прикраси
прикраси з соломи
вироби з рогу

1. _____ Жіночі нашійні прикраси, поширені по всій Україні.
2. _____ Його велике виробництво в минулому було пов'язане з тим, що в Україні було багато дерева і пісків, потрібних для його виробу.
3. _____ В їхній орнаменталії є сильні впливи азійського Сходу.
4. _____ У виробі їх вживають вальці, на яких є вирізьблені орнаменти.
5. _____ Ще давні греки і скити виробляли вази, наручники, маски й персні з них.
6. _____ Ними прикрашували стіни хати.
7. _____ Уживаються як фіранки до вікон, накривала на ліжка, пошивки для подушок, фартушки.
8. _____ Козаки прикрашували ними окремі частини шабель, порохівниць, гармат.
9. _____ З них виробляли шаблі, списи, посуд, хрести, прикраси, монети, дзвони, гармати.
10. _____ Прикладами мистецтва з цього матеріалу є плетені хрести й "павуки" для завішування.

Творче домашнє завдання

Написати коротку дослідну працю із ілюстраціями про будь-який рід українського народного мистецтва.

Вправа - Вписати слова до загадок

1. р _ _ _ _ н _ _ х
2. в _ _ _ _ а _ _ _
3. р _ _ и
4. с _ _ о _ _
5. з _ _ д _
6. М _ _ _ н _
7. _ е _ _ _ н
8. к _ _ _ м и
9. л _ _ _ и _
10. л _ _ _ _ с _ _ о
11. м _ т _ _ і
12. б _ _ е _
13. г _ _ _ _ ц _ _ о
14. г _ _ _ _ т _ _ _ _ и х
15. в _ _ _ _ а
16. с _ _ о

1. Стилізовані квіти та листя є прикладами цього роду орнаментів.
2. Прикраси з паперу.
3. Ще 20,000 років тому прикрашували їх гарними орнаментами.
4. З цього виробляють кошики, капелюхи, хрестики, "павуки".
5. Гуцульські нашійні прикраси з мідяних хрестиків, нанизаних на дроті.
6. Село на Чернігівщині, в якому знайдено ікла мамута, орнаментовані меандровими зображеннями з 20,000 років тому.
7. Стрічка, нанизана бісером для прикрасення шії.
8. Для виробу їх вживають великий ткацький верстат.
9. Декоративне вовняне прикриття, яке вживалися як постеля та ковдра.
10. Промисл відливання казанів та дзвонів.
11. Ювелірство та ливарство використовують їх.
12. Малі круглі різнокольорові кам'яні або скляні кульки.
13. Промисл виробу скла.
14. Безконечники, трикутники й розетки є прикладами цього роду орнаментів.
15. Біле полотно з витисненими на ньому кольорових орнаментів.
16. З нього виробляють склянки, миски, келехи, куманці, намиста, фігурки.